

מסכת סנהדרין פרק ה משנה ד – סנהדרין דף מ עמוד א
אפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו ובלבד שיש ממש בדבריו:

שותפות נידון במשפטו

הנדון לעומת עד וקרוב הגמרא איננה מתייחסת להלכה זו, אולם לגבי עד למדנו: "תניא: ועד אחד לא יענה בנפש - בין לזכות בין לחובה, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: עונה לזכות, ואין עונה לחובה.. ורבנן? - אמר ריש לקיש: משום דמיחזי כנוגע בעדותו¹". לכאורה הנידון עצמו בוודאי נוגע בעדותו, וקשה כיצד בסוגייתנו הוא זכאי להעלות טיעונים. הרמ"ה סבור שזו פשוט זכות בסיסית לנידון להעלות טיעונים לזכותו. הר"ן מציע: "ששומעין אותו היינו לומר שמקבלין את דבריו ואין משתקין אותו **כדי להפיס את דעתו** אף על גב דגבי עדים משתקין אותו²". הרמ"ה גם מבחין בין עד שעלול להטעות את הדיינים בהיותו נוגע בדבר, לעומת הנידון, שנגיעתו ברורה לעיני כל, והדיינים בוודאי יביאו אותה בחשבון מראש. הרמב"ן³ מדייק, שלגבי אחד מן התלמידים שמעלה טיעון נאמר שמעלין אותו ומושיבים אותו ביניהם. לגבי נידון לא נאמר כן, כי וודאי שאינו עולה למניין. אולם הרמב"ם כותב במפורש: "ועולה למניין⁴ ". מתבקשת קושיית הלח"מ: הרי אדם קרוב אצל עצמו, וכיצד יצטרף להרכב משפטי דון עצמו? הרש"ש מציע שנפלה טעות סופר בדברי הרמב"ם, ודבריו נאמרו באמת לגבי אחד מן התלמידים. אולם נראה שלפני הראשונים היה כתוב כפי שמופיע לפנינו⁵. יתכן שהנאשם מצטרף להשלים רוב מזכים – רק בשלב המשא ומתן, על סמך סברת הרמ"ה, שבית-דין ידעו לקבל את דבריו בהסתייגות. בדומה לכך כתב הרמב"ם: "דיני ממונות.. האב ובנו הרב ותלמידו מונין אותן בשנים ודיני נפשות.. אב ובנו או הרב ותלמידו מונין אותן באחד. זה שאנו מונין האב עם הבן בין באחד בין בשנים כגון שהיה האחד מהן בסנהדרין והשני היה מן התלמידים שאמר יש לי ללמד זכות או חובה שומעין דבריו ונושאים ונותנים עמו ונמנין עמו. *הערת הראב"ד: לא מהא דאמרינן איכא? ופסעא דאמר דין אל הוא האמין.. לפי הכירסא עליו דבדין' מחונות נמי אין מונין להם אלא אחד וכיון דאין צולף מן החשבון - הרי הוא כמי שאמר האחד לחתני אתי' שאין סוף בצדו וכן דין. והאם הוא הנשאר והאין הולך לו כדי שלא יטעה אדם בהן לומר שיהיו שניהן מן האמין והכי איתא בתוספתא⁶*"

¹ דף לג, ב – לד, א.

² חידושי הר"ן סוף דף לג, ב.

³ לב, א.

⁴ סנהדרין פרק י סעיף ח.

⁵ ו"אינו מחוור כלל (ר"ן שם).

⁶ רמב"ם הלכות סנהדרין פרק יא הלכות ז-ח

לכאורה ראייה מפורשת לדעת הרמב"ן עולה מן הירושלמי, שכותב: "והוא שנזדכה מפי עצמו – אין מושיבין אותו דין⁷". ומבאר בפני משה: "אלא בית דין הן שדנים על פי הזכות שלימד". בפירוש מראה הפנים מציע לבאר על פי הרמב"ם, שמדובר בהלכה שבמשנתנו, שמי שיש ממש בדבריו 'לא היה יורד משם כל היום', שעל זה אמר הירושלמי שלגבי הנידון עצמו אין זה נכון. אולם קשה לבאר כן בדברי הירושלמי, המנסה ללמוד דין עד מנידון. יתכן, שהיה שלב בו הצביעו האם להמשיך בתהליך, מעין מקבילה ל'החלטה להגיש כתב אישום' בזמננו.

ב. בסדרי קבלת דברי הנדון

הריב"ש כותב שבדיני ממונות וודאי יש לשמוע את דברי הנתבע קודם לעדים, שאולי יודה, והמשך המשפט יהפוך מיותר. אולם בדיני נפשות, הודאתו אינה מעלה ואינה מורידה, ובאותה מידה הכחשה אינה מועילה לו מול עדים ולפיכך אין צורך לשמוע דבריו מראש, אלא גם מאוחר יותר "אבל עתה אין הרשות נתונה ביד בית דין לדון בדיני נפשות רק בהורמנא דמלכא וצריך לאמת הדין אף בעיני שופטי הארץ שלא מבריתנו למען לא יחשדונו בדנים לא בצדק ולא במשפט. גם כי עתה בזמנינו זה מה שדנין בדיני נפשות הוא לפי צורך השעה, שהרי בטלו דיני נפשות אלא שב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין לפי צורך השעה ואף שלא בעדות גמורה כל שידעו באמתלאות ברורות שעבר העבירה. לזה **נהגו לקבל הודאת פי העובר אף בדיני נפשות** למען יתברר הדבר גם מתוך דבריו עם קצת אמתלאות אם אין עדות ברורה. ולפי שמן הדין צריך לחקור יפה יפה... לכתחלה **ראוי לקבל הודאת פי העובר קודם קבלת העדים** כדי שיוכלו לחקור את העדים על פרטי דברי העובר⁸".

ג. טיעונים לחובה מאת הנדון

עוד הוסיף הריב"ש: "הנתבע בדיני נפשות... יכול למנות אנטלר שיטען בעדו וילמד זכותו. שהרי שומעים לכל מי שיבא ויאמר יש לי ללמד עליו זכות... אמנם עתה שנהגו לקבל הודאת פי העובר, אם ראו ב"ד לקבל הודאת פיו קודם שימנה טוען שיטעון בשבילו **כדי שלא ילמדו טענות של שקר** ושיצא הדין לאמתו הרשות בידם⁹". בעיקרון, אין הנדון יכול להעלות טיעונים לחובת עצמו, שהרי אפילו הודאתו אינה מתקבלת, ש'אין אדם משים עצמו רשע'. בטעם הדבר הסביר הרמב"ם: "גזירת הכתוב היא שאין ממיתין בית דין ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא על פי שנים עדים ... אבל הסנהדרין אין ממיתין ולא מלקין המודה בעבירה, שמא נטרפה דעתו בדבר זה, שמא מן העמלין מרי נפש הוא המחכים למות, שתוקעין החרבות בבטנם ומשליכין עצמן מעל הגגות, שמא כך זה יבא ויאמר דבר שלא עשה כדי שיהרג. וכללו של דבר: גזירת מלך היא¹⁰". הרדב"ז דימה זאת באמת לאיסור התאבדות, והסביר ש"אין נפשו של אדם קניינו... הלכך לא תועיל הודאתו בדבר שאינו שלו". הרב שמעון שקופ סבר

⁷ פרק ה הלכה ה.

⁸ שו"ת סימן רלד.

⁹ סימן רלה.

¹⁰ סנהדרין פרק יח הלכה ו.

שהודאה מהווה ראיה חזקה מדי, ובית דין ישתכנעו יתר על המידה, ולא יוכלו לדקדק בה¹¹. טעם מודרני המשלים זאת, הביא הרב שטיינזליץ: "הלכה זו.. שימשה.. מכשיר רב עוצמה כנגד כל ניסיון לסחוט הודאות מפי הנאשמים בדרכי כפייה או פיתוי"¹². גם במשטרים דמוקרטים, המשטרה להוטת, לעיתים יתר על המידה, 'לסגור תיקים'¹³. נציין, כי גם הריב"ש שהתיר להיעזר בהודאה כהוראת שעה, התנה זאת בצירוף "קצת אמתלאות". כנראה בלשוננו: ראיות נסיבתיות.

¹¹ חידושי רבי שמעון שקופ, כתובות סימן יח, אות ה, ד"ה ונלענ"ד.

¹² תלמוד לכל, הרב עדין שטיינזליץ, עמוד 122.

¹³ בארצנו זכור מעשה עמוס ברנס שהורשע ברצח על פי הודאתו בחקירה בה הוכה. הוא שוחרר לאחר שמונה וחצי שנות מאסר, וקיבל פיצויים מן המדינה. זו הייתה ראשית השימוש בד.נ.א בחקירות בבריטניה: ב-1983 נמצאה גופתה של לינדה מן בת ה-15. שלוש שנים אחר כך נרצחה באופן דומה מאוד דון אשוורת, באותו גיל ובאותה סביבה. המשטרה אסרה סבל בשם ריצ'רד בקלנד, והוא הודה ברצח השני, אך לא בראשון. השוטרים הנבוכים פנו בבקשת עזרה לאלק ג'פריס, שהייתה שמועה שהוא עובד על 'טביעת אצבעות גנטיות'. ממצאיו היו חד-משמעיים: א. הרוצח זהה בשני המקרים. ב. הוא בשום אופן אינו בקלנד. "השוטרים היו מוצאים את טביעת האצבעות הגנטית הרבה יותר משכנעת, אילו הייתה מביאה גם להרשעת האשמים, ולא רק לזיכוי החפים מפשע. לכן... פתחה המשטרה במבצע לבדיקת דמם של 5500 גברים באזור... שום דוגמה לא התאימה. אבל פלוני שעבד במאפייה.. העיר כבדרך אגב" שחבר לעבודה טען שהמשטרה מבקשת 'להפיל עליו תיק', ובקש ממנו להיבדק במקומו. המבקש התאים גנטית, ונשלח למאסר עולם. (מתוך הספר המאלף 'הגנום' מאת מאט רידלי עמוד 167 ואילך). מטרידה המחשבה: מה גרם לבקלנד להודות ברצח שלא ביצע?